

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania J. N.
przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie
o wysokość emerytury i o wysokość renty,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 4 czerwca 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 24 listopada 2022 r., sygn. akt III AUa 255/22,

**uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie przed Sądem
Apelacyjnym w Szczecinie i sprawę przekazuje temu Sądowi do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 31 maja 2017 r., znak: [...], Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie, działając na podstawie art. 15c w związku z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 708 ze zm.; dalej ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy) oraz na podstawie otrzymanej z Instytutu Pamięci Narodowej informacji nr [...] z dnia 21 marca 2017 r., ponownie ustalił wysokość należnej J. N. emerytury, stwierdzając, że od 1 października 2017 r. miesięczna wysokość tego świadczenia wynosi 1 716,81 zł, przy przyjęciu, że podstawa wymiaru emerytury to 6 069,13 zł.

Decyzją z 31 maja 2017 r., znak: [...], Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie, działając na podstawie art. 22a w związku z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy oraz na podstawie otrzymanej z Instytutu Pamięci Narodowej informacji nr [...] z dnia 21 marca 2017 r., ponownie ustalił wysokość należnej J. N. renty inwalidzkiej, stwierdzając, że od 1 października 2017 r. miesięczna wysokość renty inwalidzkiej wynosi 0 zł, przy przyjęciu, że podstawa wymiaru świadczenia to 6 138,99 zł.

Wyrokiem z dnia 8 marca 2022 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie zmienił zaskarżone przez J. N. decyzje organu rentowego w ten sposób, że przyznał mu prawo do ustalenia wysokości emerytury z pominięciem art. 15c ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, poczynając od 1 października 2017 r. oraz prawo do ustalenia wysokości renty z pominięciem art. 22a ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, poczynając od 1 października 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, wyrokiem z dnia 24 listopada 2022 r., zmienił zaskarżony przez organ rentowy wyrok Sądu Okręgowego i oddalił odwołania, rozstrzygając także o kosztach postępowania za obie instancje.

W sprawie ustalono, że J. N., urodzony [...] lipca 1958 r., w 1978 r. ukończył Technikum Kolejowe Ministerstwa Komunikacji. W okresie od 25 września 1978 r. do

26 sierpnia 1979 r. pełnił służbę kandydacką w Szkole Chorążych WOP. Następnie w okresie od 27 sierpnia 1979 r. do 30 września 1979 r. pozostawał w dyspozycji Brygady WOP, a z dniem 1 października 1979 r. rozpoczął służbę w Brygadzie WOP. Odwołującemu się powierzono stanowisko kontrolera grupy operacyjno-kontrolerskiej GPK S. Brygady WOP.

W okresie od 1 października 1983 r. do 26 czerwca 1985 r. odwołujący się studiował w Wyższej Szkole Oficerskiej MSWiA w L.. Po ukończeniu szkoły, z dniem 1 lipca 1985 r. ubezpieczony wrócił do służby w Brygadzie WOP. Powierzono mu wówczas stanowisko starszego kontrolera grupy operacyjno-kontrolerskiej S.. Odwołujący się wykonywał obowiązki tożsame jak poprzednio. W dniu 1 czerwca 1989 r. został dowódcą Granicznej Placówki Kontrolnej w T.. Wówczas ubezpieczony zajmował się dokonywaniem odpraw jachtów i barek wypływających z Polski do Niemiec. W dniu 15 maja 1990 r. wrócił do L., gdzie objął stanowisko starszego kontrolera grupy operacyjno-kontrolerskiej.

Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Oddziałowe Archiwum IPN w S. - na podstawie zapisów znajdujących się w aktach osobowych ubezpieczonego - sporządził 21 marca 2017 r. informację o przebiegu służby nr [...], w której wskazał, że J. N. w okresie od 1 października 1979 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy.

Po przekształceniu w 1991 r. Wojsk Ochrony Pogranicza w Straż Graniczną, odwołujący się został pozytywnie zweryfikowany do dalszej służby w Straży Granicznej i po 15 maja 1991 r. kontynuował służbę w Straży Granicznej. Z dniem 31 października 2005 r. zwolnił się ze służby w Straży Granicznej.

Z opinii obejmującej okres od 25 września 1978 r. do 28 sierpnia 1979 r., wydanej w związku z ukończeniem szkoły chorążych, wynika, że odwołujący się „(...) dał się poznać jako żołnierz zdyscyplinowany, kandydat PZPR, członek ZSMP. Aktywnie uczestniczył w popularyzacji polityki partii (...). Nadaje się do pracy w organach zwiadu WOP”. W opinii służbowej za okres od stycznia 1979 r. do 31 grudnia 1980 r. wskazano, iż odwołujący się „akceptuje ideologię socjalistyczną i stara się traktować ją jako wytyczną codziennego działania. Charakteryzuje się krytyczną postawą wobec sił antysocjalistycznych, jednak nie prezentuje tej postawy

na forum publicznym". W opinii obejmującej okres od 1 stycznia 1984 do 31 grudnia 1988 r. wskazano, iż odwołujący się był „(...) wykorzystywany okresowo do pełnienia obowiązków dowódcy grupy (...) jest oficerem sumiennymi zdyscyplinowanym. (...) posiada przygotowanie zawodowe i predyspozycje do osiągania lepszych wyników w pracy filtracyjno-rozpoznawczej. Jest oficerem ambitnym. (...) wypowiada się zdecydowanie wobec wrogich ideologii (...) w pełni rozumie klasowo ideowy charakter więzi łączących partię obozu państw socjalistycznych (...)”. W związku z awansem na dowódcę Granicznej Placówki Kontrolnej w T. ubezpieczony podpisał protokół objęcia stanowiska służbowego dowódcy, w którym między innymi zapisano, że przejął sprzęt kwatermistrzowski, łączności, techniki operacyjnej. Przekazano mu również materiały operacyjne według protokołu dodatkowego, książki rejestrów teczek dokumentów tajnych, dzienników i książek ewidencyjnych, książkę ewidencji wydawnictw, dokumentacji technicznej i materiałów filmowych.

Wojska Ochrony Pogranicza, pełniąc liczne funkcje wspólne dla obronności i wywiadu, kilkakrotnie przechodziły spod nadzoru Ministerstwa Spraw Wewnętrznych do Ministerstwa Obrony Narodowej i z powrotem. W 1971 r. Wojska Ochrony Pogranicza powróciły do resortu spraw wewnętrznych na podstawie decyzji nr [...] Prezydium Rządu z dnia 31 lipca 1971 r. W związku z ponownym podporządkowaniem WOP MSW, minister spraw wewnętrznych zarządzeniem organizacyjnym 0100/org. z dnia 18 grudnia 1971 r. rozwiązał z dniem 1 stycznia 1972 r. Zarząd Kontroli Ruchu Granicznego. Na mocy tego zarządzenia Dowództwo WOP przejęło kontrolę ruchu granicznego, ochronę przejść granicznych, operacyjną ochronę rybołówstwa dalekomorskiego oraz statystykę ruchu granicznego. Graniczne Placówki Kontrolne (GPK) zostały podporządkowane dowódcy WOP wraz ze stanowiskami etatowymi z Wydziału Kontroli Ruchu Granicznego. Na stan WOP przeszły stany osobowe GPK (funkcjonariusze, żołnierze zawodowi, pracownicy cywilni).

W zakresie pracy operacyjnej Zarząd II Dowództwa WOP został podporządkowany zarządzeniem MSW nr 07/61 z dnia 12 stycznia 1961 r. Departamentowi II (Kontrwywiad) MSW. Na mocy tego zarządzenia dyrektor Departamentu II MSW wydawał wytyczne pracy operacyjnej, zaś organy kontroli ruchu granicznego zostały podporządkowane Zarządowi II Dowództwa WOP

(Zwiadowi). Zarząd II WOP został także zobowiązany do zreorganizowania systemu kontroli ruchu granicznego w celu powiązania go z całokształtem potrzeb operacyjnych. Kontrolę ruchu granicznego mieli prowadzić funkcjonariusze znający zarówno zasady pracy operacyjnej, jak i kontrolerskiej.

Przedmiotowe zarządzenie do zadań Zarządu II WOP zaliczyło w szczególności:

1. organizowanie pracy operacyjnej w celu wykrywania i zapobiegania przestępczości granicznej, a przede wszystkim:

1. wykrywanie nielegalnych kanałów przerzutowych i przesyłkowych;

2. ujawnianie osób podejrzanych o dokonywanie przestępstw granicznych;

3. wykrywanie osób, które mogą być powiązane z działalnością obcych wywiadów spośród zatrzymanych przestępców granicznych i osób przekraczających granice w legalnym ruchu granicznym (zadania te Zwiad WOP miał realizować w szerokiej współpracy z ludnością cywilną oraz z wykorzystaniem sieci tajnych współpracowników);

4. wykrywanie na podstawie wytycznych Departamentu II MSW i wydziałów II KW MO na przejściach granicznych materiałów szpiegowskich przewożonych lub przekazywanych w różnego rodzaju przesyłkach do wrogich ośrodków szpiegowskich za granicę oraz nadsyłanych tą drogą szpiegowskich instrukcji i zadań;

5. wykrywanie w czasie kontroli ruchu granicznego wszelkiego rodzaju innych przesyłek zawierających przemyt, „wrogą” literaturę itp. oraz osób przewożących tego rodzaju materiały lub usiłujących przekroczyć granicę bez właściwych dokumentów;

6. wykonywanie operacyjnych czynności zleczanych przez dyrektora Departamentu II (naczelników wydziałów II KW MO).

Organy Zwiadu WOP miały prowadzić pracę operacyjną na podstawie instrukcji operacyjnych SB.

Do zadań Wydziału II Brygady WOP należało także prowadzenie postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa graniczne.

Zakres działań Zwiadu WOP poszerzono w związku z zarządzeniem nr 026/82 MSW w sprawie przejęcia przez Zwiad WOP operacyjnej ochrony pogranicza. Zgodnie z § 1 tego zarządzenia, Zwiad WOP miał przejąć od SB niektóre jej zadania realizowane na pograniczu. W tym celu SB miała przekazać Zwiadowi WOP obiekty wraz z osobowymi źródłami informacji i inne materiały z dotychczasowego rozpoznania tych obiektów.

Według załącznika do zarządzenia nr 026/82 zadania Zwiadu WOP w operacyjnej ochronie pogranicza to między innymi:

1. operacyjna ochrona pogranicza, niektórych obiektów gospodarczych i administracyjnych tam rozmieszczonych (...),
2. zapobieganie, rozpoznawanie i wykrywanie wszelkiej wrogiej i przestępczej działalności oraz wynikających stąd zagrożeń dla podstawowych interesów politycznych i gospodarczych państwa oraz godzących w bezpieczeństwo i porządek publiczny, a w szczególności:
 1. penetracji pogranicza i obiektów tam położonych podejmowanej przez wrogie ośrodki i służby specjalne przeciwnika, w tym jednostek i obiektów WP i AR,
 2. powstawania nielegalnych, antypaństwowych organizacji społeczno-politycznych;
 3. nielegalnych działań podejmowanych przez elementy antysocjalistyczne;
 4. powstawania sytuacji mogących powodować niepokoje społeczne,

- niegospodarności i marnotrawstwa mienia społecznego w obiektach gospodarki uspołecznionej;

5. realizując zadania określone w pkt 1 i 2, Zwiad WOP miał stosować środki, formy i metody pracy operacyjnej właściwe dla Służby Bezpieczeństwa.

Dla wykonania wskazanych zadań zawarto 21 września 1982 r. porozumienie o współdziałaniu pomiędzy Departamentem II MSW (kontrwywiadem) a Zarządem Zwiadu WOP oraz ich jednostek organizacyjnych w terenie, a także o współdziałaniu pomiędzy Departamentem III MSW a Zarządem Zwiadu WOP i wydziałami zwiadu w brygadach WOP. W dniu 16 maja 1991 r., z dniem sformowania Straży Granicznej, Wojska Ochrony Pogranicza, a tym samym Zwiad WOP, zakończyły działalność.

W wytycznych szefa Zarządu Zwiadu WOP o zakresie działania operacyjnego organów zwiadu brygad WOP, GPK i lądowych strażnic kadrowych oraz uprawnień przełożonych operacyjnych - stanowiących załącznik do zarządzenia dowódcy WOP nr 071 z 15 grudnia 1984 r., w rozdziale I w pkt 4 zasad ogólnych jako organy Zwiadu WOP wymienia się:

6. wydziały zwiadu brygad;
7. sekcje zwiadu batalionów granicznych;
8. grupy operacyjne wydziałów (sekcji) zwiadu.

W myśl owych wytycznych pododdziałami granicznymi wykonującymi zadania operacyjne były:

- graniczne placówki kontrolne (GPK),
- lądowe strażnice kadrowe.

Graniczna Placówka Kontrolna była pododdziałem granicznym Zwiadu WOP powołanym do operacyjnego zabezpieczenia określonych przejść granicznych i obiektów, kontroli ruchu granicznego, rozpoznawania i filtracji osób przekraczających granicę państwa oraz wykonywania innych zleconych jej zadań wobec tych osób oraz

do udziału w ochronie kraju i działań na rzecz dalszego umacniania bezpieczeństwa oraz porządku publicznego w strefie działania.

Jak wynika z treści dokumentu pt. „Wytoczne Szefa Zarządu Zwiadu WOP”, do podstawowych zadań grupy operacyjnej GPK należało:

9. rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie w przejściach granicznych wszelkiej działalności przestępczej, skierowanej przeciwko nienaruszalności granicy, bezpieczeństwu państwa i jego interesom; rozpoznawanie metod przestępczych i kanałów przerzutu przez granicę osób oraz wrogiej literatury, dokumentów i innych materiałów w ruchu granicznym;

10. operacyjna kontrola i zabezpieczenia osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach i instytucjach obsługujących ruch granicznych oraz w innych przedsiębiorstwach i obiektach powierzonych operacyjnej ochronie, a zwłaszcza w rybołówstwie morskim, portach i przystaniach; wykorzystywanie w tym przedmiocie szerokich działań profilaktycznych, a między innymi zapobieganie zatrudnianiu lub powodowanie eliminowania elementu niepożądanego zatrudnionego w tych przedsiębiorstwach i obiektach; rozpoznawanie osób, a zwłaszcza cudzoziemców z krajów kapitalistycznych przebywających na pobyt czasowy do przedsiębiorstw, instytucji i obiektów powierzonych operacyjnej ochronie; ujawnianie i rozpoznawanie podejrzanych kontaktów obywateli PRL z cudzoziemcami przybywającymi do tych obiektów;

11. pozyskiwanie i praca z osobowymi źródłami informacji, zwłaszcza do zabezpieczenia stwierdzonych kierunków przestępczości granicznej, środowisk i odcinków najbardziej zagrożonych, elementu podatnego do dokonywania przestępstw granicznych lub noszącego się z zamiarem ucieczki z Polski i na stykach obywateli PRL z cudzoziemcami; w oparciu o bieżące rozpoznanie sytuacji operacyjnej w przejściach granicznych - ukierunkowanie i koordynowanie działań operacyjnych kadry GPK;

12. przetwarzanie i wykorzystywanie we własnym zakresie materiałów otrzymanych od źródeł informacji będących na łączności

pracowników GPK, materiałów charakteru granicznego uzyskanych w toku pracy filtracyjno-rozpoznawczej lub dotyczących osób zatrudnionych w obiektach powierzonych operacyjnej ochronie; opracowywanie i przekazywanie materiałów do wykorzystania Wydziałów II Brygady lub innym GPK oraz strażnikom WOP przez Wydział;

13. zakładanie i przeprowadzanie wszystkich kategorii spraw operacyjnych;

14. zapewnianie operatywności i ofensywności w rozpoznawaniu lub rozpracowywaniu figurantów spraw oraz wyjaśnianiu posiadanych materiałów lub dokumentowaniu dowodów przestępstwa w ścisłym współdziałaniu z pionem dochodzeniowo-śledczym;

15. udział w uzasadnionych przypadkach w prowadzeniu rozmów z osobami przekraczającymi granicę państwową, zwłaszcza przekazującymi ciekawe z punktu widzenia operacyjnego informacje lub osobami godnymi uwagi operacyjnej; przygotowywanie zadań w tym zakresie kontrolerom GPK;

16. prowadzenie aktywnego rozpoznania operacyjnego wobec marynarzy krajów kapitalistycznych, badanie przyczyn i celów „odstania” od statków w portach PRL przez sprawdzanie wszystkich okoliczności i alibi w sposób oficjalny i przy wykorzystaniu dostępnych środków pracy operacyjnej; stosowanie w tych sprawach kombinacji operacyjnych mających między innymi na celu pozorowanie współpracy z „odstanymi” marynarzami, wypytywanie tych marynarzy na tematy godne uwagi operacyjnej;

17. wyjaśnianie przyczyn i okoliczności „odstań” w portach krajów kapitalistycznych członków załóg polskich statków rybackich oraz ucieczek lub odmowy powrotu do kraju osób z obiektów zabezpieczonych operacyjnie przez GPK;

18. prowadzenie rozpoznania wrogo lub ujemnie oddziałujących w portach państw kapitalistycznych na załogi polskich statków rybackich i

handlowych oraz wykorzystywanie tych informacji do działań profilaktycznych w środowisku rybackim;

19. wykorzystywanie faktów zatrzymań osób do uzyskiwania godnych uwagi operacyjnej informacji oraz do pozyskań dla celów operacyjnych.

Do podstawowych zadań grupy operacyjno-kontrolerskiej GPK natomiast należało:

- kontrola legalności przekraczania granicy ze szczególnym zwracaniem uwagi na ujawnianie osób posługujących się sfałszowanymi lub cudzymi dokumentami podróży oraz przeciwdziałanie nielegalnym przekroczeniom granicy w skrytkach międzynarodowych środków transportu lub z pominięciem kontroli granicznej; wyjaśnianie nieścisłości, uchybień i niezgodności w dokumentach zwłaszcza sugerujących możliwość fałszerstwa oraz sprawdzanie ich autentyczności i podejmowanie w tych sprawach decyzji z przełożonymi lub właściwymi organami; ujawnianie metod przestępczych stosowanych przy wykorzystywaniu ruchu granicznego, a w szczególności do przerzutu osób, materiałów o wrogiej treści i innych przedmiotów godzących w interesy państwa;

- prowadzenie pracy filtracyjno-rozpoznawczej wśród osób przekraczających granicę, a zwłaszcza cudzoziemców z krajów kapitalistycznych i posiadaczy paszportów konsularnych oraz wstępne rozpoznanie marynarzy statków bander krajów kapitalistycznych wpływających do portów PRL w celu uzyskiwania informacji i spostrzeżeń do wykorzystania w procesie kontroli granicznej i ochronie granicy państwowej, a także wyselekcjonowania osób godnych uwagi operacyjnej, mogących stanowić przedmiot zainteresowania własnych organów i innych jednostek operacyjnych;

- wykonywanie zastrzeżeń operacyjnych i innych czynności w stosunku do osób, środków transportu przekraczających granicę - zgłoszonych przez uprawnione jednostki operacyjne i upoważnione organy państwowe; wykorzystywanie w działalności służbowej informacji wynikających z otrzymanych do wykonania zastrzeżeń operacyjnych;

- wydawanie wiz obywatelom krajów kapitalistycznych zgodnie z obowiązującymi przepisami i sprawowanie nadzoru nad przymusem dewizowym w stosunku do tej kategorii osób oraz nadzoru nad egzekwowaniem opłat paszportowych wobec obywateli PRL przekraczających granicę; wykorzystywanie tych okoliczności do rozpoznawania osób przekraczających granicę;
- przeciwdziałanie przewozowi przez granicę wrogiej lub pozbawionej debitu komunikacyjnego literatury oraz wywozowi z PRL materiałów i przedmiotów stanowiących tajemnicę, bez wymaganego zezwolenia;
- bieżące współdziałanie w tym zakresie z funkcjonariuszami urzędu celnego, jak również wstępne wyjaśnianie źródeł pochodzenia, przeznaczenia i celu przewożenia przez granicę państwa;
- ujawnianie przywożonych do PRL urządzeń technicznych i innych przedmiotów, które ze względu na przeznaczenie mogą stanowić wyposażenie do prowadzenia działalności szpiegowskiej; wykrywanie skrytek w środkach transportu, służących do przewozu tych przedmiotów, dokumentów, instrukcji itp. materiałów;
- opracowywanie i niezwłoczne przekazywanie zainteresowanym jednostkom operacyjnym pilnych informacji uzyskanych w toku pracy filtracyjno-rozpoznawczej wśród osób przekraczających granicę i wstępnego rozpoznania marynarzy statków bander krajów kapitalistycznych;
- realizowanie określonych przedsięwzięć związanych z przeciwdziałaniem przeniesieniu do PRL chorób zakaźnych w odniesieniu do ludzi i zwierząt oraz współdziałanie w tym przedmiocie z właściwymi służbami i organami;
- bieżące współdziałanie z obsługą międzynarodowych środków transportu (P., P.1 „W.”, komunikacja samochodowa, załogi „L.” itp.) w celu zapewnienia sprawnej kontroli granicznej podróżnych oraz uzyskiwania informacji i spostrzeżeń mających wpływ na kontrolę graniczną lub dotyczących godnych uwagi operacyjnej osób, zdarzeń, faktów i zjawisk;
- praca z kontaktami służbowymi, a w uzasadnionych przypadkach z kontaktami operacyjnymi lub tajnymi współpracownikami w celu uzyskania informacji

przydatnych do wykorzystywania w procesie kontroli granicznej osób i środków transportu, jak również działalności GPK;

- zabezpieczenie śladów i dowodów dokonanego przestępstwa granicznego lub innego ujawnionego podczas kontroli granicznej do czasu przejęcia sprawy przez oficera śledczego; udział w zabezpieczeniu międzynarodowej komunikacji lotniczej przed aktami terroru, sabotażu i dywersji;

- kontrola zgodności kwestionariuszy wizowych, kart kontroli przekraczania granicy z danymi zawartymi w dokumentach podróży oraz prostowanie ewentualnych nieścisłości lub niezgodności.

Pracą grupy operacyjno-kontrolerskiej kierowali bezpośrednio dowódcy lub zastępcy dowódców GPK.

Wyższa Szkoła Oficerska MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie została formalnie powołana w 1972 r. na mocy rozporządzenia Rady Ministrów PRL z dnia 1 września 1972 r. w sprawie utworzenia wyższej szkoły oficerskiej resortu spraw wewnętrznych (Dz.U. PRL 1972, nr 38, poz. 248). Rozporządzenie stanowiło, iż utworzona WSO „prowadzi działalność dydaktyczno-wychowawczą o specjalizacji prawno-administracyjnej oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego kształcąc i wychowując kadry na potrzeby resortu spraw wewnętrznych, przygotowywane do objęcia stanowisk oficerskich”, program studiów w zakresie „przedmiotów zawodowych” miał ustalać minister spraw wewnętrznych, w zakresie „nauk innych niż zawodowe” minister spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, nadzór nad WSO sprawować miał minister spraw wewnętrznych zgodnie z przepisami ustawy o szkolnictwie wyższym. WSO miała wydawać absolwentom dyplomy ukończenia wyższych studiów zawodowych ze specjalizacjami: prawno-administracyjną oraz ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego”. Absolwenci WSO zostali uznani za uprawnionych do ubiegania się o przyjęcie na studia magisterskie administracji na uniwersytetach i na studia magisterskie w Akademii Spraw Wewnętrznych (formalnie powołanej niedługo wcześniej rozporządzeniem Rady Ministrów PRL z dnia

11 sierpnia 1972 r. w sprawie utworzenia Akademii Spraw Wewnętrznych. Dz.U. PRL 1972 Nr 34, poz. 233).

Zarządzeniem nr 139/72 ministra spraw wewnętrznych z dnia 13 grudnia 1972 r. w sprawie nadania statutu wyższym szkołom oficerskim resortu spraw wewnętrznych WSO im. F. Dzierżyńskiego (wraz z WSO im. Franciszka Jóźwiaka) otrzymała statut (określający zadania i organizację szkoły). WSO MSW w Legionowie faktycznie kontynuowała w formie wyższej uczelni zawodowej funkcje istniejącego dotąd Centrum Wyszkożenia MSW (i jego poprzedników: Szkoły Oficerów Bezpieczeństwa RBP PKWN w Lublinie, Centralnej Szkoły MBP w Łodzi, Centrum Wyszkożenia MBP i Centrum Wyszkożenia KdsBP w Legionowie oraz Rocznej Szkoły Podnoszenia Kwalifikacji Referentów KdsBP), którego aktywa materialne i personalne przejęła (obok kadry i budynków także między innymi pracownice techniczne i liczącą w 1972 r. około 55 000 tomów bibliotekę).

Według statutu nadanego w 1972 r., zadaniem obu WSO (im. F. Dzierżyńskiego w Legionowie i im. F. Jóźwiaka w Szczycinie) było „kształcenie i wychowanie kadr organów resortu spraw wewnętrznych w celu przygotowania do objęcia stanowisk oficerskich”. Jako główne zadania WSO MSW wymieniono udział w „umacnianiu porządku publicznego i bezpieczeństw PRL”, „wychowanie podchorążych na aktywnych oraz ideowych obywateli PRL, obrońców jej ustroju i bezpieczeństwa”, „kształcenie podchorążych w zakresie nauk społeczno-politycznych, prawnych, ekonomicznych i specjalistycznych w celu przygotowania ich do objęcia stanowisk oficerskich w resorcie spraw wewnętrznych”, „prowadzenie badań w zakresie taktyki i metodyki zwalczania przestępstw, zapobiegania im oraz wykorzystania wyników tych badań w pracy dydaktycznej”, „upowszechnienie dorobku oraz tradycji Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej”.

Od 1975 r. WSO wydawała (tajny) kwartalnik „Problemy Teorii i Praktyki Operacyjnej Służby Bezpieczeństwa”.

Zarządzeniem nr 03/88 ministra spraw wewnętrznych z dnia 2 lutego 1988 r. w sprawie nadania statutu Wyższej Szkole Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego, WSO otrzymała nowy statut. Ogólnym zadaniem WSO wg statutu miało być

„kształcenie i wychowanie kadry do objęcia stanowisk w oficerskich w Służbie Bezpieczeństwa”, a do zadań szczególnych należało „wychowanie słuchaczy w duchu patriotyzmu i internacjonalizmu, w wierności ideom PZPR, zaangażowania w sprawę wszechstronnego rozwoju socjalistycznej ojczyzny, umacniania jej konstytucyjnych zasad ustrojowych, bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego”, „badanie efektów kształcenia i wychowywania przez szkołę oraz współuczestniczenie w badaniach w zakresie taktyki i metodyki zwalczania przestępczości, a także w innych badaniach naukowych na potrzeby Służby Bezpieczeństwa oraz wykorzystywania wyników tych badań w pracy dydaktyczno-wychowawczej”, „upowszechnianie dorobku i szczytnych tradycji Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej”, „przygotowywanie słuchaczy do udziału w zadaniach specjalnych na rzecz likwidacji zagrożeń bezpieczeństwa państwa i przywracania naruszonego porządku publicznego” „wykonywanie zleconych zadań specjalnych”, „współdziałania z jednostkami operacyjnymi resortu spraw wewnętrznych w zakresie dostosowywania programów kształcenia i praktyk słuchaczy do potrzeb Służby Bezpieczeństwa, uwzględniających najnowsze osiągnięcia naukowe”.

W trakcie pracy w Zwiadzie WOP w Granicznej Placówce Kontrolnej (GPK) w grupie operacyjno-kontrolerskiej odwołujący się wykonywał wszystkie przypisane mu przepisami prawa obowiązki i, jak wynika z materiałów opiniodawczych zawartych w aktach osobowych, w sposób sumienny i zgodny z linią partii komunistycznej. Okresowo powierzano mu obowiązki dowódcy a następnie został dowódcą GPK w T..

GPK była pododdziałem granicznym powołanym do operacyjnego zabezpieczenia określonych przejść granicznych i obiektów, rozpoznania i filtracji osób przekraczających granicę państwa. Odwołujący się z racji zajmowanych stanowisk brał udział w czynnościach kontrolnych, ujawniał przemyt prasy, literatury i materiałów filmowych, których treści były niezgodne z ideami reżimu komunistycznego i totalitarnego. Jako dowódca miał dostęp do wszelkich materiałów operacyjnych, które powstały w związku z pracami filtracyjno-rozpoznawczymi

oficerów operacyjnych, na co wprost wskazują przytoczone dokumenty z jego akt osobowych przekazanych przez IPN i jego zeznania przed Sądem.

W Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej obowiązywała cenzura, za przemyt uznawano także dostarczanie literatury zabronionej z powodów ideologicznych czy ulotek politycznych niezgodnych z linią PZPR a grupy operacyjno - kontrolne miały obowiązek przekazywać wszystkie informacje uzyskane przy pracy filtracyjno-rozpoznawczej pozostałym jednostkom Służby Bezpieczeństwa.

Jak wynika z cytowanych powyżej Wytycznych dotyczących pracy między innymi GPK, kontrolerzy zatrudnieni w grupie operacyjno-kontrolerskiej - a zatem i odwołujący się - mieli za zadanie opracowywanie i niezwłoczne przekazywanie zainteresowanym jednostkom operacyjnym pilnych informacji uzyskanych w toku pracy filtracyjno- rozpoznawczej wśród osób przekraczających granicę, bieżące współdziałanie z obsługą międzynarodowych środków transportu (P., P.1 „W.”, komunikacja samochodowa, załogi „L.” itp.) w celu zapewnienia sprawnej kontroli granicznej podróżnych oraz uzyskiwania informacji i spostrzeżeń mających wpływ na kontrolę graniczną lub dotyczących godnych uwagi operacyjnej osób, zdarzeń, faktów i zjawisk, pracę z kontaktami służbowymi, a w uzasadnionych przypadkach z kontaktami operacyjnymi lub tajnymi współpracownikami w celu uzyskania informacji przydatnych do wykorzystywania w procesie kontroli granicznej osób i środków transportu, jak również działalności GPK.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że nie można zatem stawiać znaku równości (tak jak uczynił to Sąd Okręgowy) między służbą wykonywaną przez odwołującego się przed i po 1989 r., gdyż poczynione ustalenia wskazują na kontrastowo różny charakter obecnego i komunistycznego państwa, jakim Polska była przed 1989 r. Obecnie funkcjonariusze Straży Granicznej chronią bezpieczeństwa obywateli, ich prawa i dobra, a w poprzedniej epoce chronili przede wszystkim interes państwa totalitarnego, które istotę swego przetrwania widziało przede wszystkim w ograniczaniu praw obywateli, kontroli ich przemieszczania się i uzyskiwanych - także przez granice - dóbr niedostępnych w czasach kryzysu lat osiemdziesiątych, a także kontroli swobodnej wymiany myśli i poglądów przez kolportaż literatury, publicystyki, materiałów filmowych i zdjęć, także prawa do informacji o wydarzeniach w kraju i za

granicą. W ocenie Sądu Apelacyjnego, nie można zatem uznać, że odwołujący się nie naruszał praw i wolności obywatelskich, skoro sumiennie pełnił obowiązki polegające właśnie na zapobieganiu tym swobodom. Należy również dodać, że w przypadku odnalezienia tzw. „wrogich materiałów” prezentujących inne niż partia komunistyczna poglądy, obywatele je przewożący byli przekazywani innym służbom i ponosili konsekwencje osobiste łącznie z utratą pracy czy też wolności (zwłaszcza w stanie wojennym i tuż po) a zatem w okresie, w którym służbę pełnił ubezpieczony.

Odwołujący się brał udział w dokonywaniu czynów godzących w podstawowe prawa i wolności obywatelskie w celu utrzymania reżimu totalitarnego choćby przy kontroli i zatrzymywaniu na granicy osób poszukiwanych, ściganych czy niepożądanych, przewożących wrogą literaturę, publicystykę, materiały filmowe czy fotograficzne, bowiem nawet, nie znając podstaw objęcia ich takim statusem, de facto pomagał także w uniemożliwianiu przekraczania granicy osobom pozostającym w zainteresowaniu służb z powodów politycznych.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że podczas pobytu w WSO w Legionowie, który to pobyt miał miejsce również w trakcie trwania stanu wojennego i po nim, odwołujący się brał czynny udział w tzw. „zabezpieczaniu” uroczystości w W. i kraju, co jasno wynika z opinii. Przykłady antywolnościowych działań funkcjonariuszy przebywających w WSO miały miejsce nie tylko w wyjątkowych sytuacjach, np. w stanie wojennym. W programie nauczania przewidziano między innymi praktyki w jednostkach operacyjnych SB. Przeprowadzali podczas nich chociażby rozmowy werbunkowe z kandydatami na tajnych współpracowników, przesłuchiwali, prowadzili obserwację osób inwigilowanych, instalowali aparaturę podsłuchową itd.

Nawet rutynowe czynności jak zabezpieczanie porządku podczas oficjalnych uroczystości, były okazją do zwalczania dążeń wolnościowych Polaków. Doskonałym przykładem były pielgrzymki papieża Jana Pawła II. Trasy przejazdu i miejsca spotkań z wiernymi były w Warszawie zabezpieczane w znacznej mierze siłami podchorążych WSO. Do ich zadań należało między innymi zatrzymywanie osób usiłujących rozwijać transparenty z treściami wymierzonymi w ówczesną władzę. Winnych kierowano przed kolegia do spraw wykroczeń, które orzekały wysokie kary pieniężne.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, z powyższych przyczyn nie można uznać, że odwołujący się nie naruszał praw i wolności obywatelskich pełniąc służbę w organach państwa totalitarnego.

Sąd Apelacyjny dalej wywiódł, że jasne w swej treści są przepisy art. 15c i 22a w związku z art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, a ich wykładnia językowa wskazuje wprost, że służbą na rzecz totalitarnego państwa była, zgodnie z definicją legalną sformułowaną w art. 13b ust. 1, każda służba pełniona w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w jednej z wymienionych w tym przepisie instytucji i formacji, w tym - w Związku Wojsk Ochrony. Wzmiankowany art. 13b ust. 1 zawiera definicję legalną pojęcia „służby na rzecz totalitarnego państwa”, odnosząc ją właśnie do służby w wymienionych w przepisie jednostkach we wskazanym tam okresie. Sąd drugiej instancji nie znalazł zatem podstaw do odwoływania się w tym przypadku do słownikowego znaczenia przedmiotowej frazy, czy tym bardziej - sięgania po wykładnię systemową lub celowościową, których zastosowanie jest uprawnione co do zasady w sytuacjach, gdy wykładnia leksykalna pozostawia wątpliwości co do sposobu zastosowania normy prawnej, niemniej jednak z uwagi na treść uchwały Sądu Najwyższego składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r. (III UZP 1/20) przeprowadził stosowną analizę.

Stwierdził, że działania organów bezpieczeństwa państwa (w tym Związku WOP) miały charakter systemowy, czyny poszczególnych funkcjonariuszy z pozoru jedynie nieszkodliwe i nieistotne tworzyły opresyjny system, w którym dopuszczano się też czynów zbrodniczych. Z tych też powodów ustalanie indywidualnej odpowiedzialności poszczególnych funkcjonariuszy jest, zdaniem Sądu drugiej instancji, zarówno bardzo utrudnione jak i niecelowe, gdyż dopiero suma poszczególnych działań funkcjonariuszy tworzyła system uznany powszechnie za bezprawny.

Tym samym, zdaniem Sądu Apelacyjnego, już samo zgłoszenie gotowości do służby w tym aparacie, często motywowane uzyskaniem korzyści materialnych i przywilejów, musiało się wiązać ze świadomością uczestniczenia w jego represyjnej działalności, a zarazem wspierania dalszego funkcjonowania reżimu totalitarnego. Sam ten fakt, niezależnie od oceny indywidualnego zaangażowania w konkretną

działalność represyjną, usprawiedliwiał w przekonaniu Sądu Apelacyjnego uznanie aktywności służbowej ubezpieczonego za służbę na rzecz totalitarnego państwa. Co też istotne, ustalanie indywidualnych przewinień na podstawie dokumentów znajdujących się w archiwum IPN jest wysoce utrudnione, ze względu chociażby na fakt, że dokumenty organów bezpieczeństwa państwa (zwłaszcza świadczące o charakterze pracy operacyjnej) na przełomie lat 1989 - 1990. były niszczone na masową skalę oraz zważywszy na to, że nie wszystkie działania przestępcze znalazły odzwierciedlenie w dokumentach organów.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że celem ustawy nowelizującej z dnia 16 grudnia 2016 r. była likwidacja przywilejów emerytalnych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa uzyskanych przez nich z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa. Cel ten w swoim generalnym założeniu i co do zasady uzasadnia ingerencję ustawodawcy zwykłego w ustalone uprawnienia emerytalne i rentowe funkcjonariuszy, gdyż uprawnienia te - o ile ich istnienie lub wysokość mają ścisły związek z tą służbą - zostały nabyte niegodziwie. Możliwość pozostającej w zgodzie z ustawą zasadniczą ingerencji w sferę prawa zabezpieczenia społecznego potwierdził również Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 3 marca 2011 r., II UZP 2/11 (OSNP 2011 nr 15-16, poz. 210), oceniając przepisy tzw. pierwszej ustawy dezubekizacyjnej. Sąd Apelacyjny uznał, że obecne przyjęcie „zerowego” wskaźnika podstawy wymiaru (z ostatniego, w normalnym biegu zdarzeń najwyższego uposażenia przysługującego na zajmowanym stanowisku służbowym) za okresy świadomej służby na rzecz totalitarnego państwa, tj. w organach bezpieczeństwa państwa stosujących totalitarną przemoc polityczną, represje polityczne, jest społecznie sprawiedliwe. Zastosowanie przedmiotowych przepisów nie prowadzi do pozbawienia byłych funkcjonariuszy prawa do świadczeń z zabezpieczenia społecznego w ogóle, a jedynie do zmniejszenia ich do określonego pułapu, w niniejszym przypadku - średniego świadczenia emerytalnego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, służba w organach totalitarnej państwowej przemocy politycznej, w warunkach demokratycznego państwa prawnego nie może być tytułem do dalszego utrzymywania lub korzystania z przywilejów uzyskanych z nielegalnej, niegodnej lub niegodziwej służby z natury rzeczy i z punktu widzenia

podstawowych, bo przyrodzonych naturze ludzkiej, standardów prawnych i obywatelskich demokratycznego państwa prawnego.

Sąd Apelacyjny zauważył, że w doktrynie przyjmuje się, że prawa podmiotowe ustanowione w poprzedniej formacji ustrojowej są niepodważalne tylko przy założeniu niezmienności ich aksjologicznych racji i aktualności w nowym układzie stosunków społecznych i ekonomicznych. Transformacja pozwala ocenić, czy i jakie prawa zostały nabyte niesłusznie wskutek uprzywilejowania (por. T. Zieliński: Ochrona praw nabytych - zasada państwa prawnego. Państwo i Prawo 1992 nr 3, s. 17). Dlatego sprawiedliwość jako cecha dotycząca oceny zgodności z Konstytucją RP przepisów w tym przypadku ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy wymaga uwzględnienia historycznych losów społeczeństwa polskiego, gdy „podstawowe wolności i prawa człowieka były naruszane” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 lipca 2003 r., sygn. SK 42/01, OTK-A 2003 Nr 6, poz. 63). W jednym ze swych orzeczeń Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że zasada sprawiedliwości społecznej ma pierwszeństwo przed zasadami wyprowadzonymi z zasady państwa prawnego (orzeczenie z dnia 4 grudnia 1990 r., K 12/90, OTK 1990 nr 1, poz. 7).

Odnosnie do zarzutu pogwałcenia praw i wolności człowieka i obywatela Sąd Apelacyjny przypomniał decyzję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 14 maja 2013 r. w sprawie Adam Cichopek i inni przeciwko Polsce, w której Trybunał wyraził pogląd, że obniżenie przywilejów emerytalnych osobom, które przyczyniły się do utrzymywania władzy przez opresyjny reżim lub czerpały z niego korzyści, nie może być uważane za formę kary. Emerytury w bieżących przypadkach zostały obniżone przez ustawodawcę krajowego nie dlatego, że którakolwiek z osób skarżących popełniła zbrodnię lub ponosiła osobistą odpowiedzialność za naruszanie praw człowieka, lecz dlatego, że przywileje te zostały przyznane ze względów politycznych jako nagroda dla służb uważanych za szczególnie użyteczne dla państwa komunistycznego. Istotnie, biorąc pod uwagę powód, dla którego zostały one przyznane oraz sposób ich uzyskania, mogą one jedynie zostać uznane za wyrażnie niesprawiedliwe z punktu widzenia wartości leżących u podstaw Konwencji. W tym stanie rzeczy istnienie bądź nieistnienie winy osobistej osób, które korzystały z tych

niesprawiedliwych przywilejów, nie jest istotne dla rozważenia kwestii zgodności z art. 1 Protokołu nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku odwołujący się zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie tj.:

1. art. 13b ust. 1 w związku z art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. e tiret siódme ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez błędną wykładnię sprowadzającą się do przyjęcia, że o „służbie na rzecz totalitarnego państwa” świadczy sama obecność odwołującego się w formacjach i jednostkach opisanych w art. 13 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy;

2. art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez niewłaściwe zastosowanie, przez przyjęcie, że odwołujący się miałby „służyć na rzecz totalitarnego państwa” w przypadku, gdy w każdym demokratycznym państwie jest prowadzona działalność analogiczna do tej prowadzonej przez odwołującego się oraz sam odwołujący się nie naruszył praw i wolności innych ludzi, tymczasem sama w sobie praca w organach bezpieczeństwa państwa PRL bez indywidualnej oceny była przedmiotem obniżenia uposażenia emerytalnego na podstawie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 23 stycznia 2009 r. zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin oraz ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. Nr 24, poz. 145), co implikuje naruszenie zasady „*ne bis in idem*”, która nie ogranicza się do postępowania karnego, bowiem stanowi fundament demokratycznego państwa prawa i gwarancji wynikającej z prawa o zabezpieczenia społecznego;

3. art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez błędną wykładnię sprowadzającą się do zrównania pojęcia „służby na rzecz totalitarnego państwa” z art. 13b ust. 1 z pojęciem „służby w organach

bezpieczeństwa państwa” według już nieobowiązującego art. 15b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy;

4. art. 15c ust. 1-3 w związku z art. 8a ust. 1 w związku z art. 15c ust. 5 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do zastosowania względem odwołującego się elementów odpowiedzialności represyjnej, przekraczającej ramy dopuszczalnej ingerencji ustawodawcy w nabyte prawa majątkowe emerytalne i rentowe (mając na względzie problem likwidacji tzw. „spuścizny PRL”, która nie może przybierać w demokratycznym państwie prawa charakteru swoistego odwetu na przeciwnikach historycznych), bez zagwarantowania realnego prawa do obrony odwołującemu się oraz przyjęcie *de iure* jedynej możliwości zwolnienia się z odpowiedzialności byłego funkcjonariusza formacji i jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy wyłącznie na drodze postępowania w trybie stosowanego wyjątkowo art. 8a ust. 1 tej ustawy lub udowodnienia, że przed rokiem 1990, bez wiedzy przełożonych, podjęto współpracę i czynnie wspierano osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego — co stanowi okoliczności wyjątkowe (art. 15c ust. 5 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy), co implikuje naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 116 k.k., przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do przyjęcia przez Sąd drugiej instancji, że nie występuje w niniejszej sprawie odpowiedzialność represyjna na gruncie przepisów ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy w przypadku, gdy zgodnie z art. 116 k.k., przepisy części ogólnej Kodeksu karnego stosuje się do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną, jeżeli zakłada zasady odpowiedzialności analogiczne do tej przewidzianej w kodeksie karnym (charakter represyjny);

5. art. 177 w związku z art. 178 ust. 1 w związku z art. 193 w związku z art. 8 ust 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do przyjęcia, iż bezpośrednio stosowania Konstytucji przez sądy powszechne nie oznacza przyznania im kompetencji do kontroli konstytucyjności obowiązującego ustawodawstwa, a sędzia jest bezwzględnie związany przepisami ustawy dopóki ona obowiązuje w systemie prawa, nawet jeżeli są one oczywiście niezgodne z Konstytucją;

6. art. 188 pkt 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez błędną wykładnię sprowadzającą się do niezastosowania norm konstytucyjnych w przypadku oczywistej niezgodności z Konstytucją znajdujących zastosowanie w sprawie przepisów ustawy, będących podstawą decyzji o obniżeniu emerytury policyjnej (w szczególności: art. 15c ust. 1-3, art. 22a ust. 1-3 i art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, błędnie przyjmując, iż sąd powszechny nie ma możliwości oceny konstytucyjności ustaw oraz jest im bezpośrednio podporządkowany, nie mogąc stosować - w miejsce przepisów ustawowych - przepisów Konstytucji RP z uwagi na domniemanie zgodności z Konstytucją RP przepisów ustawowych do czasu rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego, w przypadku gdy:

- sądy powszechne są upoważnione i obowiązane do rozpoznania sprawy co do istoty oraz zastosowania norm konstytucyjnych, nie jest jedynym adresatem norm konstytucyjnych Trybunał Konstytucyjny, jak błędnie uznał Sąd drugiej instancji,

- uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2022 r., III PZP 2/21, potwierdza możliwość pomijania niezgodnych z Konstytucją RP przepisów ustawy, co stanowi element ochrony prawnej przysługującej każdej jednostce domagającej się rozpatrzenia jej sprawy przez sąd powszechny (a w konsekwencji sąd powszechny jest uprawniony do samodzielnej oceny zgodności z Konstytucją przepisów ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy);

g) art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez niewłaściwe zastosowanie, polegające na naruszeniu zasad demokratycznego państwa prawa, a mianowicie:

- (-) ochrony praw nabytych, przez odebranie odwołującemu się praw słusznie nabytych za okres służby przed 31 lipca 1990 r. oraz rażące ograniczenie wysokości świadczeń za okres służby po 31 lipca 1990 r. pomimo, że odwołujący się uzyskał swoje uprawnienia emerytalne już po 31 lipca 1990 r.,

- (-) sprawiedliwości społecznej, przez brak zastosowania zasady sprawiedliwości społecznej wynikającej z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, lecz „sprawiedliwości społecznej” wynikającej z aktu nienormatywnego — projektu do ustawy nowelizującej — sprowadzającej się *de facto* do odwetu historycznego na

byłych funkcjonariuszach formacji i jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, pod pozorem „zniesienia przywilejów emerytalno-rentowych” oraz osiągania świadczeń „znacząco przewyższających średnią wysokość świadczenia wypłacanego w ramach powszechnego systemu emerytalnego”, a także obniżenie uposażenia emerytalnego odwołującemu się na podstawie art. 15c ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy do wysokości przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, pomimo, iż odwołujący się nabył uprawnienia po dniu 31 lipca 1990 r., przy czym do 1 października 2017 r. wypłacano odwołującemu się uposażenie w pełnej wysokości,

(-) zaufania obywatela do państwa i tworzonego przez nie prawa, przez stosowanie przez państwo zasad odpowiedzialności zbiorowej wobec wszystkich byłych funkcjonariuszy służb mundurowych przynależących do formacji i jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, pomimo uprzedniej pozytywnej weryfikacji służby odwołującego się

(-) zasady nieretroakcji prawa, przez stosowanie sankcji nieznanych ustawie karnej w postaci obniżania świadczeń emerytalnych i rentowych, za przynależność, przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, do formacji i jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, która sama w sobie nie stanowi i nie stanowiła czynu zabronionego,

1. art. 67 ust. 1 związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do pozbawienia świadczenia emerytalnego i rentowego odwołującego się za służbę do 31 lipca 1990 r. przez wprowadzenie niekorzystnego przelicznika oraz obniżenie świadczenia emerytalnego i rentowego za służbę po dniu 31 lipca 1990 r. przez wprowadzenie górnego limitu wysokości świadczenia;

2. art. 30 oraz 64 ust. 1 i 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do pozbawienia odwołującego się nabytych praw emerytalnych i rentowych, pomimo że prawa te zostały zagwarantowane przez państwo polskie w pełnej wysokości w porównaniu z

innymi funkcjonariuszami służb mundurowych wobec, których nie znajduje zastosowania art. 15c ust. 1-3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy;

3. art. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do stosowania represji wobec odwołującego się z uwagi na jego przynależność do indywidualnie oznaczonej grupy byłych funkcjonariuszy formacji lub jednostek opisanych w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy przez pozbawienie świadczenia emerytalnego i rentowego za okres przed 31 lipca 1990 r. oraz drastyczne obniżenie uzyskanego świadczenia emerytalnego i rentowego wysłużonego po 31 lipca 1990 r. na zasadach równych z innymi funkcjonariuszami służb mundurowych;

4. art. 7 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do dyskryminacji odwołującego w prawie do uzyskania świadczenia emerytalnego i rentowego za służbę po 31 lipca 1990 r. w stosunku do innych funkcjonariuszy służb mundurowych, którzy po raz pierwszy rozpoczęli służbę po 12 września 1989 r., przez ograniczenie świadczenia na podstawie art. 15c ust. 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy do wysokości przeciętnej emerytury wypłacanej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych;

5. art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do naruszenia zasady równości wobec prawa oraz zasady ochrony praw nabytych;

6. art. 4 ust. 3 i art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do naruszenia praw i wolności odwołującego się gwarantowanych prawem UE, w szczególności w Karcie Praw Podstawowych UE, a w konsekwencji naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 1, art. 6, art. 7, 21 ust. 1, art. 34 ust. 1 Karty Praw Podstawowych przez naruszenie nabytych praw emerytalnych i rentowych o charakterze majątkowych;

7. art. 13a ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do uznania, że to dokument „informacja o przebiegu służby” może zawierać jedynie dane opisane w art. 13a

ust. 4 pkt 1-3 tej ustawy, „a nie okoliczności realnie dotyczące przebiegu służby odwołującego się”;

8. art. 13b ust. 1 pkt 1 lit. d tiret ósme ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do przytoczenia przez Sąd drugiej instancji, że „niewątpliwie w okresie spornym pełnił służbę w jednej z jednostek wymienionych w art. 13b, konkretnie art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. d tiret 8 ustawy zaopatrzeniowej” w przypadku, gdy odwołujący się nie służył w Zarządzie Łączności;

Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania, mających istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

1. art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 244 § 1 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie, sprowadzające się do błędnej oceny, niezgodnie z zasadami logiki zasad funkcjonowania służb mundurowych oraz funkcjonowania tej struktury, dokumentów przedstawionych przez IPN, gdy te dokumenty nie zawierają informacji indywidualnych dotyczących służby odwołującego się, ale wyłącznie informacje o charakterze formalnym dotyczącym zasad funkcjonowania jednostek wraz z ogólnymi informacjami, niewskazujących na jakiegokolwiek konkretne naruszanie praw i obowiązków człowieka;

2. art. 232 k.p.c. w związku z art. 6 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie z uwagi na:

- odwrócenie ciężaru dowodu przez przyjęcie konieczności aktywnego wykazywania „braku służby na rzecz totalitarnego państwa” oraz negowania samego charakteru formacji i jednostek, w których służył odwołujący się „ponad wykazany brak indywidualnego zaangażowania w naruszanie podstawowych praw i wolności człowieka”,

- negowanie inicjatywy dowodowej odwołującego się „przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie z urzędu” oraz samodzielnego uzupełniania materiału dowodowego i stanowiska procesowego organu rentowego, opartego na błędnym przekonaniu, że to odwołujący się, a nie organ rentowy, powinien wykazywać „brak służby na rzecz totalitarnego państwa”,

c) art. 233 § 1 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do przyjęcia „braku wiarygodności” zeznań odwołującego się w przypadku, gdy odwołujący się na rozprawie wyjaśnił, że wykonywał czynności niezwiązane z naruszaniem praw i wolności człowieka;

d) art. 381 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c. w związku z art. 6 k.c., przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do uzupełnienia przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie z urzędu postępowania dowodowego o dodatkowe dokumenty z IPN, a mianowicie o „Wytyczne Szefa Zarządu Zwiadu WOP” i uczynienie ich przedmiotem swojego rozpoznania, pomimo że już na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji opisane dokumenty były w posiadaniu IPN oraz dostępne dla organu rentowego, a w konsekwencji należy uznać włączenie ich w poczet materiału dowodowego dopiero na etapie postępowania apelacyjnego za spóźnione a w konsekwencji niedopuszczalne.

W konsekwencji powyższych naruszeń prawa procesowego oraz prawa materialnego doszło do naruszenia przepisu postępowania, mającego istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 386 § 4 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie sprowadzające się do nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie z uwagi na:

1. zastosowaną leksykalną wykładnię pojęcia z art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy,
2. „braku pominięcia” oczywiście niezgodnych z Konstytucją RP przepisów art. 15c ust. 1-3 oraz art. 22a ust. 1-3 w związku z art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy;
3. niezastosowanie w indywidualnej sprawie odwołującego się właściwego prawa materialnego w postaci przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz wiążącego Polskę prawa międzynarodowego,
4. ograniczenie postępowania dowodowego do nawiązania stosunku służbowego i zbadania dokumentów dotyczących struktury jednostki, bez przeanalizowania indywidualnych czynów i okoliczności dotyczących służby odwołującego się w perspektywie ewentualnego naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka,

- „w konsekwencji doszło do naruszenia przepisu postępowania, mającego istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 379 pkt 5 k.p.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie przez pozbawienie odwołującego się możliwości obrony swoich praw, co doprowadziło do nieważności postępowania”, przez:

(-) zanegowanie z urzędu przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie stanowiska odwołującego się na etapie postępowania apelacyjnego przez samodzielne pozyskanie dodatkowych, niejawnych dla strony dokumentów z archiwum IPN, bez umożliwienia ustosunkowania się do opisanych dokumentów odwołującemu się,

(-) uznanie „braku możliwości” zanegowania informacji o przebiegu służby, która jako kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” wskazuje wyłącznie formalne nawiązanie stosunku służbowego zgodnie z art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy;

(-) przesądzenie „służby na rzecz totalitarnego państwa” w niejawnym dla odwołującego się postępowaniu przed Instytutem Pamięci Narodowej oraz realny brak możliwości zanegowania opisanego dokumentu z uwagi zarówno na tryb postępowania oraz przyjętą przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie leksykalną wykładnię pojęcia z art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i „zmianę w całości zaskarżonego wyroku” przez orzeczenie co do istoty sprawy i oddalenie apelacji organu rentowego w całości oraz zasądzenie na rzecz odwołującego się od organu rentowego zwrotu kosztów procesu; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w całości Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania.

Organ rentowy, w odpowiedzi na skargę, wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od skarżącego swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności ocenić należy zarzut nieważności oparty na art. 379 pkt 5 k.p.c.

Jak wynika z motywów przedstawionych przez Sąd Apelacyjny, skarżący pełnił w spornym okresie służbę na rzecz totalitarnego państwa. Wniosek taki Sąd wyprowadził z ustaleń faktycznych, jakich dokonał na podstawie publikacji historyczno-naukowych. Przyjął, po pierwsze, że jednostka, w której służbę pełnił skarżący w spornym okresie, miała za zadanie chronić przede wszystkim interes państwa totalitarnego, które istotę swego przetrwania widziało przede wszystkim w ograniczaniu praw obywateli, kontroli ich przemieszczania się i uzyskiwanych - także przez granice - dóbr niedostępnych w czasach kryzysu lat osiemdziesiątych, a także kontroli swobodnej wymiany myśli i poglądów przez kolportaż literatury, publicystyki, materiałów filmowych i zdjęć, także prawa do informacji o wydarzeniach w kraju i za granicą. Po drugie, odwołujący się, wykonując wszystkie zadania nałożone na jednostkę, brał udział w dokonywaniu czynów godzących w podstawowe prawa i wolności obywatelskie w celu utrzymania reżimu totalitarnego. Wskazywane przez Sąd dowody (w postaci wyżej wskazanych publikacji) dopuszczone i przeprowadzone zostały na posiedzeniu niejawnym, bo w takim trybie orzekał Sąd drugiej instancji.

Oceny postawionego zarzutu należy dokonać z uwzględnieniem zmian, jakie weszły w życie wskutek nowelizacji Kodeksu (*vide*: ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r., poz. 1469; dalej jako: ustawa nowelizująca) oraz ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 2095; dalej ustawa covidowa).

W odniesieniu do postępowania przed sądem drugiej instancji zasadnicza zmiana wynika z treści art. 374 k.p.c. Regulacja ta dopuszcza możliwość rozpoznania sprawy w postępowaniu odwoławczym na posiedzeniu niejawnym. Jest to możliwe w tych przypadkach, gdy przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Artykuł 374 k.p.c. stanowi, że sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne; rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że

cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania. Takie brzmienie art. 374 k.p.c. ustalone zostało 7 listopada 2019 r. na skutek wejścia w życie art. 1 pkt 134 ustawy nowelizującej. Na gruncie aktualnych regulacji Kodeksu postępowania cywilnego (obowiązujących także w dacie wnoszenia przez pozwaną apelacji od wyroku sądu pierwszej instancji), zasadą jest rozpoznawanie spraw na posiedzeniu niejawnym, o ile nie zachodzą przesłanki obligatoryjnego wyznaczenia rozprawy. Zatem zgodnie z ogólną dyrektywą zawartą w art. 374 k.p.c., to sąd drugiej instancji ocenia, czy konieczne jest przeprowadzenie rozprawy np. w celu wysłuchania stron, czy przesłuchania świadków, a w przypadku niestwierdzenia takich okoliczności, może rozpoznawać sprawę na posiedzeniu niejawnym. Możliwość stwierdzenia przez sąd drugiej instancji, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne nie zostało pozostawione swobodnej ocenie sądu. Za odstępniem od przeprowadzenia rozprawy muszą przemawiać ważne względy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2022 r., II CSKP 1615/22, LEX nr 3491345).

Z kolei w myśl obowiązującego w dniu orzekania przez Sąd Apelacyjny art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 3 ustawy covidowej, w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, przewodniczący może zarządzić przeprowadzenie posiedzenia niejawnego, gdy nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego, a przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne.

Oba przywołane wyżej przepisy dopuszczają przeprowadzenie posiedzenia niejawnego, ale tylko w przypadku gdy przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. W ocenie Sądu Najwyższego, co do zasady nie jest możliwe odstępniem od rozpoznania sprawy na rozprawie, gdy sąd drugiej instancji przeprowadza własne postępowanie dowodowe (jak to miało miejsce w niniejszej sprawie). Wtedy bowiem z uwagi na rozpoznanie apelacji na posiedzeniu niejawnym strona zostaje pozbawiona możliwości wypowiedzenia się co do przeprowadzanego dowodu i istotnego dla rozstrzygnięcia faktu, na udowodnienie którego dowód ten został powołany (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

Nakazuje to stwierdzenie, że Sąd Apelacyjny rozpoznał sprawę z naruszeniem art. 374 k.p.c. i art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 3 ustawy covidowej. W konsekwencji tych uchybień skarżący został pozbawiony możliwości wypowiedzenia się jako strona i przedstawienia swojego stanowiska odnośnie do dowodów przeprowadzonych w toku postępowania w drugiej instancji, które zaważyły na wyniku sprawy.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 i art. 98 § 1 k.p.c. w związku art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.

[SOP]

(r.g.)